

Dyrektor naczelny i artystyczny
Marcin KRZYŻANOWSKI

Giovanni Battista
Pergolesi

Służąca panią

La serva
padrona

opera buffa (intermezzo)
w dwóch aktach

libretto:
Giannantonio Federico

przekład:
Joanna Kulmowa

scena X

GIOVANNI BATTISTA PERGOLESI

Urodził się 4 stycznia 1710 roku w Jesi koło Ancony. Niezwykle uzdolniony muzycznie pobierał pierwsze lekcje u kapelmistrza katedry rodzinnego miasta. Talent młodzieńca z szewskiej rodziny zauważył i pomógł rozwinąć markiz Piaretti-Mannelli, wysyłając niespełna szesnastoletniego Pergolesiego do neapolitańskiego Conservatorio dei Poveri di Gesù Cristo. Tam też powstawały jego pierwsze kompozycje. Początkowo były to dzieła o charakterze religijnym, potem Pergolesi - podobnie jak inni neapolitańczycy - uległ fascynacji operą. Jego pełne naturalnego humoru intermedium *Il maestro di musica* zwróciło uwagę możnych mecenasów. W rezultacie Pergolesi został kapelmistrzem na dworze księcia Stigliano oraz kapelmistrzem miejskiej orkiestry. Bez troski o finanse mógł oddać się komponowaniu. Jednak ani pochodząca z 1732 roku *La Sallustia*, ani późniejsze *Amor fa l'uomo cieco* i *Recimero* nie cieszyły się

popularnością. Mimo niepowodzenia Pergolesi szybko odzyskał wiarę w swój talent; znany w Neapolu jako niezwykle płodny i szybko „piszący” kompozytor, otrzymał zamówienie od kościoła Santa Maria della Stella - skomponowanie mszy dziękczynnej za ocalenie miasta przed potężnym trzęsieniem ziemi. W rezultacie powstało ogromnych rozmiarów, znakomicie przyjęte dzieło. Po sukcesie tej i kolejnych mszy Pergolesi postanowił ponownie zmierzyć się z operą. Jako intermedium do swej kolejnej opery seria *Il prigioneri superbo* (*Dumny więzień*) napisał bezpretensjonalne intermedium *La serva padrona* (*Służąca panią*), które niespodziewanie szybko przyćmiło popularnością właściwą operę. Kolejne cztery lata życia kompozytora wypełnione były niezwykle intensywną działalnością artystyczną. Chorowity Pergolesi - świadomy uciekającego mu czasu - komponował opery seria (około 10) i towarzyszące im mistrzowskie w formie intermedia, liczne msze i oratoria, duety i pieśni, szereg utworów instrumentalnych, w tym ponad 30 sonat dedykowanych swemu patronowi księciu Stigliano. Wtedy też powstaje *Stabat Mater*, jedno z najciekawszych w historii muzyki opracowań średniowiecznej sekwencji.

Wkrótce chory na gruźlicę przeniósł się do klasztoru w Pozzouli, gdzie umarł 16 marca 1736 roku w wieku 26 lat.

OPERA BUFFA

Sukces *Służącej panią* wpłynął na historię opery, wykształcając nowy, samodzielny gatunek - operę buffa. To swoiste połączenie komedii dell'arte i intermedium, będące dotychczas domeną kompozytorów neapolitańskich, szturmem zdobyło Europę. Wystawienie w Paryżu *Służącej panią* przez włoską trupę operową spowodowało burzę. Do tej pory we Francji królowała sztywna tragedia liryczna Lully'ego i Rameau, ciesząca się uznaniem wyższych sfer. Tymczasem *Służąca...* miała nadkomplety i zbierała owacje, spotykając się jednocześnie z potępieniem wielu intelektualistów. Jednakże wkrótce do tzw. „wojny buffonistów z antybuffonistami” przyłączyli się ci wielcy: Denis Diderot i Jan Jakub Rousseau, biorąc w obronę włoską muzykę. Rousseau posunął się nawet tak daleko, że opublikował wzbudzający liczne protesty *List o muzyce francuskiej*, zarzucając jej nienaturalność i awokalnosc. Wkrótce także wystawił własną operę buffa *Le devin du village* (*Wiejski filozof*). Premiera odbyła się w 1753 roku w wersalskim Teatrze Dworskim, pół roku później *Wiejski*

filozof doczekał się wystawienia także w Operze Paryskiej. Zwolennicy nowego gatunku mieli prawo do satysfakcji, choć sam spór buffonistów z antybuffonistami trwał jeszcze blisko 20 lat.

Bohaterami opery buffa były postacie znane publiczności z niezwykle popularnej w całej Europie, zwłaszcza we Francji, komedii dell'arte. I tak w Serpinie ze *Służącej panią* można rozpoznać Franceschinę bądź Kolombinę, z kolei w Ubercie - Pantalona. Ulubionym zaś tematem buffy były sceny z życia służby, tematy i postaci, które publiczność

znała, rozumiała i z którymi mogła się identyfikować, w przeciwieństwie do tematów tracącej popularność opery seria, zwłaszcza w wydaniu francuskim. Ta nowa publiczność domagała się śmiechu, odniesień do rzeczywistości i odwagi w satyrycznym jej przedstawianiu. Powoli kształtuje się francuska opera komiczna, czyli „mieszczański teatr muzyczny”.

Znamienne jest to, że plebejska, z punktu widzenia arystokracji, publiczność otrzymywała „plebejskie” tematy a śmiech na scenie i widowni rozbrzmiewał coraz śmielej. Przepaść, dzieląca dwie warstwy społeczne, zaznaczała się coraz wyraźniej, także w teatrze. Przemiany dokonywały się coraz szybciej. Już niedługo szewc z *Filozofa angielskiego* Goldoniego powie ze sceny: „Urodziliśmy się wszyscy równymi; to, co jest na świecie, jest naszym i nie powinno się mówić: to jest moje, a to wasze”.

SERPINA

Kolombina, wesoła kochanka Arlekina, w postaci Serpiny zyskuje nowe znaczenie. W okresie największej popularności opery Pergolesiego charakterystycznym zjawiskiem są nieprzebrane armie bezrobotnych kobiet, dla których ctwem i prostytutką jest pójście trudno pogodzić małżeństwo z sem obowiązków służącej. watnego i znoszenia codziennej norm sformułowanych specjalnie pobożna, skromna, wierna, pomusiał ściśle odpowiadać upo-

jedynym ratunkiem przed żebrana służbę. Albo wyjście za męża, lecz właściwie nieograniczonym zakre- Wymagał on rezygnacji z życia pry-pracy ponad siły. Służąca według dla służby musiała być pracowita, słuszna i dyskretna, sposób jej bycia dobaniom państwa.

Co więc pozostawało biednej Serpinie? ... Poślubić pana! Usidlić i poślubić! Najlepiej z pomocą

VESPONE

Ten milczący sługa szalenie przypomina Kapitana Spavento. Któż mógł narobić takiego zamieszania, by nawet twardo stąpający po ziemi kupiec Uberto stracił głowę i oświadczył się własnej służącej? Tylko nieśmiertelny żołnierz samochwał, którego przydomek di Tempesta (Burza) naprawdę zbyt skromnie oddaje „gwałtowność” charakteru.

UBERTO

W tym starym kawalerze odnaleźć można rysy Pantalona. Podobnie jak on jest panem domu, majętnym, szanowanym obywatelem, ale nigdy hrabią czy księciem. Kłopot z możliwymi tego świata polega na tym, że trudno śmiać się z nich bezkarnie. Na potrzeby widzów wystarczy więc kupiec Uberto, lepiej od nich sytuowany, poważany, stojący o stopień wyżej w hierarchii społecznej. Doprawdy, znakomity cel intrygi.

Sprawdzonym chwytem jest odwrócenie ról: pan drży przed sługą, sługa smali cholewki do szlachetnej pani, ta z kolei przebiera się za pokojówkę. Młodzi usiłują wystrychnąć starych na dudków, starzy wykorzystują swą pozycję, by gnębić młodych. Lecz nad całą intrygą, obok oszustw i maskarad, unosi się duch miłości. Opera buffa, choć kąśliwa, opowiada o uczuciach i ich sile.

Foto: Krzysztof Jarczewski

Streszczenie libretta

Akt I

Bogatego, zatwardziałego kawalera Uberto tyranizuje młoda i sprytna służąca. Uberto, chcąc położyć temu kres, postanawia się ożenić. Serpina, która domyśla się, że nie jest swemu panu obojętna, zamierza sama zostać jego żoną. Swój plan chce wprowadzić w życie podstępem.

Akt II

Serpina przedstawia przebranego w wojskowy mundur Vespone jako swego narzeczonego. Rzekomy kapitan di Tempesta (Burza) gwałtownie domaga się od chlebobdawcy bardzo wysokiego posagu dla Serpiny. Przestraszony Uberto woli więc sam ożenić się z dziewczyną i, mimo odkrycia podstępu, nie żałuje ...

Obsada

Uberto

PRZEMYSŁAW REZNER

Serpina

DOROTA WÓJCIK

Vespone

MAREK TARGOWSKI

klawesyn

EWA RZETECKA

kwintet smyczkowy:

I skrzypce

DARIUSZ POŁAĆ

II skrzypce

WOJCIECH CŁAPIŃSKI

altówka

FRANCISZEK NIERYCHŁO

wiolonczela

AGATA KRUK

kontrabas

MAREK BŁASZCZYK

Realizatorzy

reżyseria

MAREK TARGOWSKI

inscenizacja

i opieka artystyczna

PIOTR ŁAZARKIEWICZ

opieka scenograficzna

BOŻENA

SMOLEC-BŁASZCZYK

inspicjent

URSZULA RYBICKA

asystent reżysera

WALDEMAR STAŃCZUK

Pierwsze wykonanie utworu w reżyserii Marka Targowskiego odbyło się w Salonie muzycznym w Pałacu Herbsta.

Opracowanie programu: Robert Kubicki, Agnieszka Smuga

Druk: Drukarnia GUTENBERG, tel: (42) 679-07-73

101 studio Tęgi

DRUKARNIA EKONOMICZNA

www.101studio.com.pl